

100 DE ANI DE LA NASTEREA LUI FRANCISC NISTOR DIRECTOR ÎNTEMEIETOR AL MUZEULUI MARAMUREȘULUI

*Dr. Mihai Dăncuș
Muzeul Maramureșului
Sighetul Marmației*

Francisc Nistor a fost o figură emblematică a Maramureșului. A cunoscut în lunga sa viață pleiada marilor intelectuali ai Maramureșului, dar și remarcabile personalități ale culturii naționale. A cunoscut ca nimeni altul Maramureșul cu frumusețile lui naturale, dar și minunații țărani ai satelor pe care le-a străbătut de-a lungul vieții.

Istoria muzeografiei românești, ca de altfel istoria noastră în general, este lovită de sincope, de întreruperi bruște, și de cele mai multe ori dureroase cu consecințe grave în ce privește o dezvoltare normală într-o comuni-une firească și de aici desigur benefică.

Muzeul Maramureșului din Sighetul Marmației a avut o asemenea istorie, marcată puternic de evenimentele care au zguduit Europa în ultimele două secole.

Despre o mișcare muzeistică în zonă se poate vorbi încă de la finele sec. al XIX-lea, când intelectualitatea locală română și maghiară se implică în organizarea unui muzeu. Amintim pe Dr. Ioan Mihalyi de Apșa, Szilágyi István, Tit Bud, Várady Gábor și alții care realizează primele colecții muzeale, iar după primul război subliniem efortul profesorului Gheorghe Vornicu care realizează primul muzeu etnografic. Din păcate cele două războaie au avut consecințe nefaste în soarta colecțiilor muzeale.

Una din figurile de intelectuali care s-au impus în a doua jumătate a sec. al XX-lea ca întemeietor în muzeologia maramureșeană și românească a fost și directorul nostru Francisc Nistor, de la a cărui naștere se împlinesc anul acesta 100 de ani (2008).

A plecat dintre noi la 31 octombrie 1997 cu câteva zile înainte de a împlini venerabila vârstă de 90 de ani, lăsând în urmă o viață de om și realizări pe măsură.

Cei 48 de ani petrecuți încadrat în muncă în diverse funcții sunt ani de dăruire, trăiți cu pasiune și multă dragoste de viață. S-a dăruit cu abnegație și spirit de răspundere în tot ce a făcut. Se pare că soarta i-a fost favorabilă lucrând în domenii care i-au fost dragi, care i-au fost aproape de inimă și suflet și în care s-a regăsit ca sensibilitate.

Francisc Nistor s-a născut la 5 decembrie 1908 în Sighetul Marmației, într-o familie de țărani din părinții Gheorghe și Iuliana, fiind unul din cei paisprezece copii ai acestora. Tatăl său a fost curator la Biserica greco-catolică română din oraș.

Începe școala elementară în anul 1915. Ca majoritatea covârșitoare a copiilor români din oraș urmează cursurile la Școala confesională greco-catolică română din Sighet, unde îl are ca dascăl pe Gheorghe Nemet, unul din intelectualii români care s-au afirmat în mișcarea de unire a Maramureșului cu țara Mamă la 1 decembrie 1918.

În anul 1920 începe să frecventeze cursurile Liceului Dragoș Vodă, de unde se retrage în particular în ultimele clase, iar mai târziu intră ca funcționar la prefectura județeană. Își dă bacalaureatul la Satu Mare și se înscrie la facultatea de drept din Cernăuți, unde studiază aproape doi ani, rămânând în continuare funcționar la prefectură. În toată această perioadă face sport, organizând competiții și chiar o școală de schi la Sighet. Este pasionat de natură și desigur de excursii. Activează în cadrul Turing Clubului Român secția Maramureș cu sarcini de organizare și conducere alături de prietenul său, profesorul pictor Traian Bilțiu-Dăncuș, alt pătimaș al naturii, sportului și excursiilor în munți.

La începutul anului 1936 Profesorul Dimitrie Gusti îl împuternicește pe tânărul cercetător Dr. Mihai Pop pentru a aduce în viitorul muzeu al satului românesc o biserică maramureșeană. Acesta apelează la prietenii săi de aici Francisc Nistor și profesorul artist Traian Bilțiu-Dăncuș, care vor deveni în continuare colaboratorii Institutului Social Român pentru acțiunea de achiziții din Maramureș implicându-se cu entuziasm și responsabilitate și în transferarea bisericii din Dragomirești în vederea restaurării în Muzeul Satului din București. .

În perioada celor patru ani de ocupație horthistă (1940-1944) lucrează în comerț și ca fotograf privat atingând în acest domeniu performanțe artistice deosebite.

După afirmațiile lui Francisc Nistor, în anul 1945, alături de alți intelectuali români care nu erau indiferenți de soarta poporului din această zonă, imediat după retrage-rea armatelor pleacă la București, pentru a aduce ajutoare alimentare maramureșenilor, găsind multă înțelegere la Lucrețiu Pătrășcanu. Tot acum își reia activitatea cu mult entuziasm pornind o acțiune de reorganizare a turismului în Maramureș. Inventariază bazele turistice (cabane, refugii, etc.) rămase după război și vine cu soluții optime pentru reorganizarea și repunerea în funcțiune a turismului în zonă.

Lipsa acută de cadre didactice după război îl face să intre în învățământ ca profesor suplinitor de educație fizică la liceul sighetean începând din 1947. Aici desfășoară o activitate prodigioasă rămânând în memoria claselor de elevi pe care i-a instruit.

Începând din anul 1954, la îndemnul și sub îndrumarea prietenului său Gheorghe Dăncuș, care era la Cluj, Francisc Nistor, după cum ne-a mărturisit și cum reiese din corespondența sa, începe cu pasiune și asiduitate o campanie de peregrinări prin satele Maramureșului pentru achiziționarea de obiecte etnografice la început în mod privat, iar din anul 1950 oficial, care va duce la refacerea nucleului colecțiilor Muzeului Maramureșului care s-au risipit odată cu intrarea armatelor de ocupație maghiară în Sighet după 1940 și ocuparea teritoriului Maramureșului, ca efect al dictatului de la Viena.

Cu ranița în spate și aparatul de fotografiat în gât, pe jos sau cu bicicleta, cutreieră satele zonei aducând acasă la început și apoi în muzeu piese etnografice și de artă populară, de mare valoare și care se vor constitui în colecțiile ce vor forma viitorul muzeu. În anul 1957 în câteva săli de la etajul clădirii unde se află cinematograful, împreună cu Arh. Péter Dezideriu deschide prima expoziție a muzeului.

În 1968 secondat de Arh. Péter Dezideriu propune organizarea Muzeului etnografic cu expunere pavilionară și în aer liber în complexul de clădiri din Piața Libertății nr. 15. În acest sens comandă un proiect Institutului de Proiectări de la Baia Mare. Se realizează proiectul. Acesta implica organizarea expoziției de bază, depozite, birouri etc., în clădirea principală, iar muzeul în aer liber era propus să se facă în curtea clădirii de sediu (și a bisericii romano-catolice). Pentru muzeul în aer liber se propunea expunerea a 7-10 porți într-o succesiune pe aleea de acces dinspre stradă spre curtea mare, iar aici,

în curte și în grădină, se propunea restaurarea a 4 gospodării cu case și acareturi precum și două stâne.

În 1969 după discuții și frământări abandonează acest proiect; muzeul etnografic pavilionar primind pentru organizare clădirea din str. Bogdan Vodă nr. 1, unde în 26 decembrie 1971 se deschide expoziția de bază (în forma actuală)¹, iar pentru muzeul în aer liber se va găsi cu multă greutate terenul de pe dealul Doboieș, unde se începe organizarea acestuia încă din 1974, când se restaurează primele două case². În toate aceste acțiuni și zbateri îl implică și pe tânărul de atunci, muzeograful Mihai Dăncuș, care i se alătură cu forță, competență profesională și devotament începând din iunie '69.

Publică fotografii artistice de mare rafinament dovedind o sensibilitate și talent special în toate albumele tipărite în județul Maramureș, precum și în reviste de specialitate și de cultură în presa județeană și locală.

Tipărește mai multe albume în care își valorifică superbe fotografii făcute de-a lungul anilor, dar și fotografii documentare care vizează teme precum „porțile maramureșene”, „măștile și obiceiurile cu măști”, „sculptură țărănească în lemn” și altele.

În toată această perioadă Francisc Nistor în drumurile prin zonă a depistat mai multe obiecte și chiar tezaure arheologice în special din epoca bronzului, toate descoperiri întâmplătoare, dar de mare valoare.

Mai târziu le va publica împreună cu Dr. Alexandru Vulpe (vezi lista de lucrări) și la semnalările sale se vor face săpături arheologice (Dealul Cetății în Sighet ș.a.).

De-a lungul zecilor de ani realizează o adevărată arhivă fotografică immortalizând personalități din istoria locală, momente istorice pe care le-a trăit, schimbările care s-au produs în sate și orașele Maramureșului, fotografii etnografice. Putem conchide că

¹ Clădirea în care a funcționat Muzeul etnografic în câteva încăperi în anul 1967-1968 intră în lucrări de reparații capitale, restructurându-se, astfel că la etaj se realizează un spațiu în circuit adecvat unei expuneri muzeale. La parter un spațiu generos asigură intrarea în muzeu. Tot aici erau asigurate spații pentru expoziții temporare, precum și cele administrative: birou, garderoba, grup sanitar. Dacă la început aici se organizau expoziții cu produsele industriei locale, în anul 1970 spațiul este acordat muzeului pentru organizarea expoziției de bază, etnografice.

² În anul 1972 se realizează proiectul de organizare a Muzeului arhitecturii maramureșene (Arh. Lucacs Elisabeta). În anul 1974 se instaurează primele două case în muzeu: Casa Ilea din Călinești și Casa Marinca din Sârbi, cu câteva anexe (porți, garduri, fântâni, colejnă etc.)

Francisc Nistor a realizat o adevărată enciclopedie fotografică a Maramureșului¹.

Francisc Nistor, în efortul de a descoperi valorile etnografice ale Maramureșului, a beneficiat de sprijinul și îndrumarea amicală a unor mari personalități ale domeniului care au cercetat zona, astfel: Paul Petrescu și Paul H. Stahl, Tancred Bănățeanu, Elena Secașiu, Boris Zdreiciuc, Gheorghe Dăncuș, Mihai Pop, Georgeta Stoica, I.D. Ștefănescu, Cornel Irimie, dar și arheologi și istorici de prestigiu.

A avut multe proiecte interesante și care, în marea lor majoritate, vizau domeniul care-i era cel mai apropiat și cel mai drag – arta fotografică. Arhiva fotografică a lui Francisc Nistor poate oferi excepționale expoziții și albume care pot întregi armonios imaginea muzeală despre Maramureș.

Încheiem această succintă prezentare cu cuvintele savantului Vasile Drăguț:

« Francisc Nistor nu este un simplu fotograf al Maramureșului, ci este cel căruia i se datorează resuscitarea interesului pentru această parte de țară, redescoperirea arhitecturii vechi, a obiceiurilor și a multiplelor forme de artă populară, contribuția sa la constituirea colecțiilor și a organizării Muzeului etnografic din Sighetul Marmației fiind esențială, după cum tot lui i se datorează inițiativa pentru organizarea muzeului în aer liber de pe Dealul Dobăieș”.

¹ Trebuie să menționăm că încă, nici până astăzi nu am reușit să intrăm în posesia acestei valoroase arhive, fie prin achiziție sau prin altă formă.

Listă de lucrări tipărite

- Francisc Nistor, *Sculptura și arhitectura populară din zona etnografică Maramureș. Ornamentații în lemn*, album foto, cuvânt înainte și texte de Mircea Braga; Casa creației populare a județului Maramureș, Baia Mare, 1969;
- Francisc Nistor *Măștile populare și jocurile cu măști din Maramureș*, album foto, text de Mihai Dăncuș și Nicoară Timiș, Casa creației populare a județului Maramureș, Baia Mare, 1973;
- Francisc Nistor *Creații și creatori populari din zona etnografică Maramureș*, album foto, cuvânt înainte și texte de Laura Sârbu, Dora Pop, Gheorghe Drăgan; Casa Regională a Creației Populare, Baia Mare, 1976;
- Francisc Nistor *Poarta maramureșeană*, album, București, 1977
- Francisc Nistor *Iarna în Maramureș – album foto*, București, Editura Sport-Turism;
- Francisc Nistor *Plaiuri maramureșene*, album foto, cuvânt înainte de Sergiu Nistor Vasile Drăgut, Editura Sport-Turism, București, 1985;
- Francisc Nistor *Bronzuri inedite din Maramureș în colecția prof. Dr. Al. Vulpe Francisc Nistor din Sighetul Marmației*, în SCIV, 2, tom 20, 1969, p. 181